

ПРАГРАМА СПЕЦКУРСА
“Навучанне дашкольнікаў беларускай мове
ў сітуацыі блізкароднаснага білінгвізму”

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Спецкурс чытаецца студэнтам факультэтаў дашкольнай адукацыі ў адпаведнасці з вучэбным планам у дзевятым-дзесятым семестрах (на курсах бакалаўраў). Выкладанне абапіраецца на раней вывучаныя студэнтамі курсы сучаснай беларускай мовы, сучаснай рускай мовы, агульнай і дзіцячай псіхалогіі, дашкольнай педагогікі, тэорыі і методыкі развіцця маўлення дашкольнікаў.

У першых чатырох тэмах раскрываюцца тэарэтычныя асновы развіцця беларускага маўлення і навучання беларускай мове рускамоўных дашкольнікаў у сітуацыі блізкароднаснага білінгвізму. У гэтай сувязі разглядаюцца механізмы і ўмовы авалодання дзецьмі роднай і другой мовамі. Асаблівая ўвага надаецца канцэптואльным асновам беларускамоўнага развіцця рускамоўных дашкольнікаў.

Наступныя тэмы можна разглядаць як тэарэтыка-метадычныя. У кожнай з іх пытанні методыкі развіцця беларускага маўлення і навучання беларускай мове цесна звязаныя з данымі аб асаблівасцях развіцця маўлення дзяцей на першай засвоенай мове (рускай), параўнальным матэрыялам па беларускай і рускай лексіцы, граматыцы, фанетыцы.

Спецыфічнае месца займае апошняя тэма, звязаная з кагнітыўным напрамкам развіцця маўлення дашкольнікаў. У ёй раскрываюцца тэарэтычныя падыходы да фарміравання у дзяцей 5-6 год лінгвістычных адносін да рускай і беларускай моў.

ПРЫКЛАДНАЕ РАЗМЕРКАВАННЕ ГАДЗІН ПА ТЭМАХ

№№	Назва тэмы	Колькасць
----	------------	-----------

п/п		гадзін
1.	Псіхалінгвістычныя фактары моўнага навучання	4
2.	Білінгвізм у дашкольным узросце	2
3.	Роля і месца беларускай мовы у сістэме дашкольнага выхавання	4
4.	Спецыфіка навучання рускамоўных дашкольнікаў беларускай мове як роднай	4
5.	Камунікатыўная накіраванасць развіцця беларускага маўлення дашкольнікаў	4
6.	Развіццё беларускага слоўніка дзяцей	2
7.	Фарміраванне граматычнага ладу беларускага маўлення	2
8.	Фарміраванне навыкаў вымаўлення	2
9.	Развіццё прадуктыўнага маўлення дашкольнікаў	2
10.	Лінгвістычнае развіццё дзяцей 5-6 год у працэсе навучання беларускай мове	4
Усяго		30

Псіхалінгвістычныя фактары моўнага навучання

Мова і маўленне, іх функцыі. Маўленчая дзейнасць і яе асаблівасці ў дзяцей дашкольнага ўзросту. Тры фазы маўленчай дзейнасці, яе прадукт і вынік. Маўленчае дзеянне, стадыі параджэння выказвання, іх асаблівасці ў дашкольнікаў. “Моўнае чуццё”, моўная здольнасць. Высновы для метадыкі навучання роднай і другой мовам.

Спосабы авалодання дзецьмі сродкамі маўленчай дзейнасці. Развіццё ў дашкольнікаў моўных абагульненняў і элементарнага асэнсавання моўных з’яў роднай і другой моў. Прырода моўнай здольнасці.

Развіццё маўлення дашкольнікаў як сродку камунікацыі. Уплыў характару дзейнасці дзяцей, іх узаемаадносін з дарослымі і равеснікамі на развіццё маўлення.

Білінгвізм у дашкольным узросце

Псіхалага-лінгвістычная характарыстыка білінгвізму. Узрост, спрыяльны для пачатку авалодання другой мовай. Суадносіны роднай і другой моў у навучальным працэсе. Уплыў двухмоўя на разумовае развіццё дзяцей. Праблема засваення другой мовы як сродку камунікацыі.

Роля і месца беларускай мовы ў сістэме дашкольнай адукацыі

Сацыялінгвістычная сітуацыя на Беларусі, яе ўплыў на сферу дашкольнага выхавання. Закон аб мовах Беларускай ССР. Пытанні маўленчага развіцця дашкольнікаў у Канцэпцыі развіцця дашкольнага выхавання ў БССР (1990 г.) і Канцэпцыі развіцця дашкольнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь (2000 г.). Цяжкасці на шляху беларусізацыі ў дзіцячых садах.

Асаблівасці рука-беларускага двухмоўя ў дашкольнікаў. Рэцэптыўнае і рэпрадуктыўнае двухмоўе. Усведамленне дзецьмі двухмоўнай рэчаіснасці, іх стаўленне да яе. Памылкі інтэрферэнцыі ў маўленні дашкольнікаў.

Статус беларускай мовы для рускамоўных дзяцей на Беларусі. Мэта навучання беларускай мове. Дыдактычныя, выхаваўчыя, развіццёвыя і сацыялізуючая мэтавыя арыентацыі навучання. Узрост, з якога трэба пачынаць навучанне. Прынцып “адна асоба ў адной сітуацыі зносін – адна мова”.

Спецыфіка навучання рускамоўных дашкольнікаў беларускай мове як роднай

Л.С.Выгоцкі аб шляхах авалодання роднай і другой мовамі. Своеасаблівасць “стыхійнай” і арганізаванай формаў авалодання беларускай мовай. Суадносіны паміж рэцэптыўным і прадуктыўным двухмоўем дзяцей. Спантанная, вучэбна-маўленчая, мастацка-маўленчая і моўна-пазнавальная дзейнасць дашкольнікаў у працэсе авалодання беларускай мовай.

Фарміраванне моўных абагульненняў – асноўны прынцып навучання дашкольнікаў беларускай мове. Узроставыя магчымасці дашкольнікаў у

засваенні моўнага матэрыялу. Роля рускай мовы у асваенні беларускай. Маўленчая устаноўка.

Матывацыя маўленчых дзеянняў. Тры класы матываў, паводле П.Я.Гальперына. Гульня як крыніца матыву маўленчай дзейнасці у дашкольнікаў. Матывацыя маўленчай, вучэбна-маўленчай, мастацка-маўленчай і моўна-пазнавальнай дзейнасці. Іерархічнасць сістэмы моўных гульняў па навучанні дашкольнікаў беларускай мове.

Сістэма развіцця беларускага маўлення дашкольнікаў у сітуацыі руска-беларускага двухмоўя. Тры напрамкі развіцця маўлення. Сінхранічная і дыяхранічная пераемнасць моўнага і маўленчага матэрыялу.

Камунікатыўная накіраванасць развіцця беларускага маўлення дашкольнікаў

Развіццё ў дзяцей “чуцця” беларускай мовы. Выкарыстанне фальклорных твораў для развіцця рэцэптыўнага і рэпрадуктыўнага двухмоўя, “увядзення” дзяцей у беларускую мову. Роля дыдактычнай лялькі ў развіцці беларускага маўлення дзяцей. “Літаратурны мінімум” дашкольніка. Народныя гульні, рухавыя гульні з мастацкім словам, іх роля ў развіцці маўлення. Нацыянальны маўленчы этыкет як кампанент культуры маўленчых зносін дашкольнікаў.

Арганізацыя пазасітуацыйна-пазнавальных і пазасітуацыйна-асобасных беларускамоўных зносін дашкольнікаў. Фальклорныя творы як аснова для пазнавальных і асобасных гутарак.

Развіццё беларускага слоўніка дзяцей

Слоўнік мовы як адлюстраванне нацыянальнага светапогляду. Асаблівасці лексікі беларускай мовы і значэнне слоўнікавай работы. Крытэры адбору лексікі. Методыка ўвядзення і замацавання слоўніка.

Фарміраванне граматычнага ладу маўлення

Асаблівасці граматыкі рускай і беларускай моў. Крытэры адбору граматычнага матэрыялу для дашкольнікаў. Паслядоўнасць увядзення граматычных формаў беларускай мовы. Фарміраванне ў дзяцей навыкаў

змянення слоў па формах, утварэння новых слоў, пабудовы сказаў на беларускай мове.

Фарміраванне навыкаў вымаўлення

Параўнальная характарыстыка фанемных сістэм рускай і беларускай моў. Крытэрыі адбору фанемных адзінак і паслядоўнасць іх увядзення. Фарміраванне правільнага вымаўлення гукаў і слоў. Знаёмства дзяцей з арфаэпічнымі асаблівасцямі беларускага маўлення.

Развіццё прадуктыўнага маўлення дашкольнікаў

Асаблівасці станаўлення формаў і функцый маўлення ў дашкольнікаў. Асноўныя прынцыпы фарміравання звязнага (дыялагічнага і маналагічнага) маўлення дашкольнікаў. Развіццё выразнасці і вобразнасці маўлення у дашкольнікаў.

Лінгвістычнае развіццё дзяцей 5-6 год у працэсе навучання беларускай мове

Кагнітыўны аспект маўлення і моўнага развіцця дашкольнікаў. Элементарнае асэнсаванне дашкольнікамі моўных з'яў. Фарміраванне ў дзяцей моўных уяўленняў розных узроўняў пры навучанні беларускай мове.

Літаратура

Абабурка М. Культура беларускай мовы. Мн. 1994.

Андреева Е.Г. О некоторых особенностях развития речи детей в условиях двуязычия (из опыта работы дошкольных учреждений БССР) // Дошкольное воспитание. 1978, № 7.

Бейн Б., Панарин И.А. Билингвистическое воспитание детей (вновь обращаясь к Л.Выготскому и А.Лурия) // Вопросы психологии. 1994, № 3.

Выготский Л.С. К вопросу о многоязычии в детском возрасте // Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии / Под ред. И.И.Ильясова, В.Я.Ляудис. М., 1980.

Дубініна Дз. Развіццё выразнасці маўлення ў старэйшых дашкольнікаў // Пралеска. 1995, № 11.

Негневицкая Е.И., Шахнарович А.М. Язык и дети. М., 1981.

Общение и речь: развитие речи у детей в общении со взрослым / Под ред. М.И.Лисиной. М., 1985.

Савельева Т.М. Псіхалагічная характарыстыка ўзаемасувязі мыслення, свядомасці мовы і маўлення // Адукацыя і выхаванне. 1995, № 9.

Савельева Т.М. Тэарэтычныя праблемы білінгвізму // Адукацыя і выхаванне. 1995, № 10.

Старжынская Н.С. Беларуская мова ў дзіцячым садзе. Мн., 1995.

Старжынская Н.С. Тэорыя і методіка развіцця беларускага маўлення дашкольнікаў. Мн., 2000.

Старжинская Н.С. Построение процесса усвоения близкородственного языка в дошкольном возрасте // Вопросы психологии. 2000, № 4.

Старжынская Н.С., Дубініна Дз.М. Развіццё беларускага маўлення як сродку камунікацыі. Мн., 2001.

Сучасная беларуская літаратурная мова. Лексікалогія. Фанетыка. Арфаграфія / М.Ц.Кавалёва, А.К.Юрзвіч, Ф.М.Янкоўскі і інш. Мн. 1993.